

HÜSN Ü AŞK'IN YENİ YAYIMI

Doç. Dr. Ahmet KARTAL*

Muhammet Nur Doğan, Hüsn ü Aşk [Metin, Nesre Çeviri, Notlar ve Açıklamalar], Ötüken, İstanbul 2002.

Klâsik edebiyatımızın büyük ve seçkin mesnevîlerinden olan *Hüsn ü Aşk*, ilmî çalışmalarını daha çok klâsik Türk edebiyatının metinler şerhi ve klâsik şiirin poetikası sahalarında yoğunlaştıran Prof. Dr. Muhammet Nur DOĞAN tarafından yayımlandı. Bu çalışmanın çerçevesini çizmeden önce, *Hüsn ü Aşk*'ın önceki yayım ve çevirilerinden kısaca bahsetmeyi uygun görüyoruz.

Hüsn ü Aşk Eski yazı ile üç defa basılmıştır:

1. Şeyh Gâlib'in 1252/1836'da Bulak'ta basılan Divan'ı ile bir arada olanı; 92 sayfadır, Divan'ın sonunda yer almaktadır.

2. Ebüzziya Tevfik baskısı: Hüsn ü Aşk, Eser-i Gâlib Dede, Kitâbhâne-i Ebüzziyâ, İstanbul 1304.

3. Mahfel Mecmû'a-i İslâmiyyesi yayınlarının ikincisi olmak üzere Tâhirü'l-mevlevî (Tahir Olgun) tarafından 1339/1923 tarihinde İstanbul'da bastırılmıştır. 101 sayfa tutan metnin sonunda Gâlib'in yaşamı ve eserleri, kitabı tabedenin "Bir-iki Söz" başlığını taşıyan bir yazısı vardır.

Klâsik Türk edebiyatının bu önemli mesnevisinin çeşitli tarihlerde dört defa çevirisi yayımlanmıştır. Bunlar şunlardır:

1. Ahmet Cevat (Emre), "*Hüsn ü Aşk*", **Muhît** mec., nr. 41-50, Mart-Aralık 1932.

2. Vasfî Mahir Kocatürk, *Şeyh Gâlip – Hüsn İle Aşk*, Ahmet Halit Kitabevi, İstanbul 1944.

* Kırıkkale Üni. Fen-Edebiyat Fak. Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Öğretim Üyesi

3. Abdülbâki Gölpınarlı, *Şeyh Galib – Hüsn ü Aşk*, Altın Kitaplar Yayınevi, İstanbul 1968.

4. Orhan Okay – Hüseyin Ayan, *Şeyh Galip – Hüsn ü Aşk*, Der-gâh Yayınları, İstanbul 1975, 1992.

Ahmet Cevat tarafından yapılan *Hüsn ü Aşk*'ın ilk çevirisinde çok sayıda atlamalar bulunmakta ve önemli miktarda anlama hatası görülmektedir.¹

Vasfi Mahir Kocatürk tarafından yapılan *Hüsn ü Aşk*'ın ikinci çevirisinin başında bulunan önsöz mahiyetindeki “Şeyh Galip ve *Hüsn Aşk*” başlıklı sekiz sayfalık yazı, Şeyh Galip ve *Hüsn ü Aşk* ile ilgili olarak bize oldukça doğru bilgiler vermektedir. Kocatürk, sanatkârane bir üslupla kaleme aldığı bu önsöz yazısında, edebiyat tarihimizin şahsiyetleri ve eserleri hakkında ileri sürülmesi âdet olan tek yönlü ve genellemelere dayalı klişe hükümlerden uzak durmuş, gerek Şeyh Gâlib'i ve gerekse onun büyük eseri *Hüsn ü Aşk*'ı insan, hayat, tarih ve toplum gerçeğinden kopuk olmayan realist bir bakış açısıyla değerlendirmiştir. Kocatürk bu yazısında bir yandan eserin mahiyeti, amacı ve hususiyeti ile alakalı, gerçeği büyük nispette yakalayan tespitlerde bulunmuştur. Ayrıca eserin şiir ve hikâye tekniği açısından taşıdığı özellikleri ilmî bir çerçeveye oturtmuştur.² Ancak, bu bölümde Şeyh Gâlib'i ve eserini oldukça doğru ve ilmî bir şekilde değerlendiren Vasfi Mahir Kocatürk, aynı başarıyı *Hüsn ü Aşk* çevirisinde gösterememiştir. Nitekim Abdülbâki Gölpınarlı'nın kendi *Hüsn ü Aşk* çevirisinin önsözünde belirttiği gibi Kocatürk “tahmîd”, “na't”, “Mevlânâ'ya medhiye” gibi bazı bölümler ile zor ve çetrefilli beyitleri atlamış ve bunları çeviriye almamıştır.³ Gölpınarlı, yine aynı önsözünde Vasfi Mahir Kocatürk'ün bu çalışmasının “Gerek tahlîl ve tenkiyd bakımından, gerek noksan oluşu ve metnin bulunmayışı bakımından hiçbir ilmî mahiyet taşımadığı” kanaatini de ileri sürmektedir.⁴

Hüsn ü Aşk'ın üçüncü çevirisi, eski Türk edebiyatının önemli otoritelerinden biri olarak kabul edilen Abdülbâki Gölpınarlı'ya aittir. Gölpınarlı eserine bir önsöz ile başlamaktadır. Burada önce Şeyh Gâlib'in hayatı, edebî şahsiyeti ve eserleri hakkında önemli bilgiler verilmekte; *Hüsn ü Aşk*'ın yazma ve matbu nüshaları tanıtılmakta ve eser ile ilgili edebî tenkit ve değerlendirmelerde bulunulmaktadır. Sonra *Hüsn ü Aşk*'ın

¹ Muhammet Nur Doğan, *Hüsn ü Aşk [Metin, Nesre Çeviri, Notlar ve Açıklamalar]*, Ötüken, İstanbul 2002, s. 10.

² Muhammet Nur Doğan, a.g.e., s. 10.

³ Abdülbâki Gölpınarlı, *Şeyh Galib, Hüsn ü Aşk*, Altın Kitaplar Yayınevi, İstanbul 1968, s. 29; Muhammet Nur Doğan, a.g.e., s. 11.

⁴ Abdülbâki Gölpınarlı, a.g.e., s. 29; Muhammet Nur Doğan, a.g.e., s. 12.

yeni harflerle okunuşu; onun akabinde ise beyit beyit nesre çevirisi verilmiştir. Daha sonra metnin takibini kolaylaştırmak için bir sözlük ve izahı icap eden beyitler için de bir –Açılama- ilâve etmiştir. Bu çalışmada *Hüsn ü Aşk*'ın metni birkaç küçük okuma ve değerlendirme hatası dışında mükemmel bir şekilde yeni harflere aktarılmış; ancak, nesre çeviride bazı hatalara düşülmüştür.⁵

Hüsn ü Aşk'ın dördüncü çevirisi Prof. Dr. Orhan Okay ile Prof. Dr. Hüseyin Ayan tarafından müştereken hazırlanmıştır. Dergâh Yayınları arasında 1975 ve 1992 tarihlerinde iki defa neşredilmiştir. Bu yayımda önce *Hüsn ü Aşk*'ın yeni harflere aktarılmış tam metni verilmiş, sayfa altlarına ise eserin nesre çevirisi konulmuştur. Eserin sonunda Mahfel Mecmû'a-i İslâmiyyesi yayınlarının ikincisi olmak üzere Tâhirü'l-mevlevî (Tahir Olgun) tarafından 1339/1923 tarihinde İstanbul'da bastırılan matbu nüsha eklenmiştir. 101 sayfa tutan metnin sonunda Gâlib'in yaşamı ve eserleri, kitabı tabedenin “Bir-iki Söz” başlığını taşıyan bir yazısı da vardır. Ayrıca kitabın baş kısmında merhum Prof. Dr. Kaya Bilgegil'in “*Hüsn ü Aşk*'a Dair” başlıklı kapsamlı ve önemli yazısı bulunmaktadır. Muhammet Nur Doğan bu çeviride de diğer çeviriler gibi bazı yanlışların bulunduğunu, hatta bunların *Hüsn ü Aşk* hakkında yanlış kanaatlerin oluşmasına yol açabilecek nitelikte olduğunu kaydetmektedir.⁶

Hüsn ü Aşk'ın son çevirisi Prof. Dr. Muhammet Nur Doğan tarafından gerçekleştirilmiştir. Naşir eserine “Kitaba Önsöz” ile başlar. Burada önce tek tek daha önce yapılan *Hüsn ü Aşk* çevirilerini değerlendirir. Sonra bir metnin iyi ve doğru bir şekilde nasıl değerlendirilmesi ve çevrilmesi konusunda önemli tespitlerde bulunur ve konu ile ilgili kendi görüş ve düşüncelerini açıklar. Naşir bu girişten sonra önce *Hüsn ü Aşk*'ın bütün yazma ve basma nüshalarını tetkik ederek bugünkü harflerle tam metnini; ardından metnin karşı sayfalarında, yazarın edebî şahsiyeti ve eserin yazılışında etkili olan faktörleri göz önünde bulundurarak titiz ve dikkatle yapılmış çevirisini verir. Naşir beyitlerin çevirilerini yaparken açıklama ve izah sadedinde parantez içersinde ilâveler yapmıştır. Bu da çevirinin hem güzel hem de daha anlaşılır olmasına yardımcı olmuştur. Aynı zamanda şair olan naşir, *Hüsn ü Aşk*'ın içerisinde yer alan beş mısralı altı bentten oluşan lirik mahiyette dört adet tardiyeyi günümüz söyleyişine şiir dili ile aktarmıştır. Naşirin belirttiği gibi, girift hayallere dayanan Sebk-i Hindî etkisinde yazılan eserin, objektif düşünceden ziyade sübjektif hayal dünyasındaki dalgalanmaların ortaya koyduğu tasavvufî, fantastik, sembolik ve poetik bir eser oluşu, kimi beyitlerin anlaşılmasını

⁵ Muhammet Nur Doğan, a.g.e., s. 12-13.

⁶ Muhammet Nur Doğan, a.g.e., s. 13.

oldukça güçleştirmektedir. Eserde bu tip anlaşılması zor beyitlerin özellikle okuyucular tarafından tam ve doğru şekilde anlaşılmasını sağlamak için naşir tarafından 454 tane not ve izaha yer verilmiştir. Gerek bu not ve izahlar gerekse çeviride verilen parantez içi izahlarla çalışma “*Hüsn ü Aşk şerhi*” mahiyetini kazanmıştır. Çalışmanın sonunda okuyucuya kolaylık sağlamak amacıyla “Karma İndeks” verilmiştir.

Kelimelerin birden çok anlamları için içine katılmadan ve beyitlerin, bölümlerin ve hikâyenin bütününe bağlamına hiç riayet edilmeden gerçekleştirilen çeviri hiç kuşkusuz yanlış anlamalarla dolu olur. Bu da hem araştırmacının hem de okuyucunun tek yanlı, genellemelere dayalı eksik ve hatalı hükümler vermesine sebep olur. Nitekim naşir bu durumu çalışmasının giriş kısmında şöyle dile getirir:

“Biraz da bu hatalı çevirilerin etkisi ile olsa gerek, Hüsn ü Aşk ile ilgili umumiyetle tek yanlı, genellemelere dayalı eksik ve hatalı hükümler verilmiş ve elbirliği ile, edebiyat tarihimizin bu en ilginç eseri hakkında gerçeği tek yönlü olarak yansıtan yanlış kanaatler oluşturulmuştur.

Hüsn ü Aşk’tan bahseden hemen bütün çalışmalarda (bir iki istisna hariç) eser hakkında varılan müşterek hüküm; onun Mevlevî tasavvuf anlayışının allegorik (temsili) bir hikâyesi olduğudur. Bu anlayışa göre, Hüsn ü Aşk seyr ü sülûkü anlatmakta ve hikâyede geçen bütün şahıs ve yer isimleri, olayın gelişim tarzı ve epizotlar eserde sistematik ve kategorik bir şekilde tasavvufî birer sembol olarak yer almaktadır(!)...

Hemen ifade edelim ki, böylesi kolaycı ve monist yaklaşımlar ne klâsik Türk edebiyatı ve Hind üslûbunun gerçek mahiyeti, ne bu üslûbun en başarılı temsilcilerinden biri olan Şeyh Galip ve ne de Hüsn ü Aşk ile ilgili olarak yapılması gerekli etraflı değerlendirmelerden sonra ulaşılmış neticeler değildir. Bir defa, anlam boyutlarının derinliğine inilememiş, muammaya benzeyen sayısız mısra ve beyitlerinin düğümleri çözülememiş, yani tam anlamı ile anlayamamış bir eser ile ilgili bu şekilde, tek yanlı ve genelleyici hükümlere varmanın ne kadar gerçeği yansıtaacağı iyi düşünülmelidir.”⁷

Şair ve sanatkârların eserlerini anlamada tek kriter olarak onların sahip oldukları inanç, mezhep, meşrep, tarikat ve dinî kanaatlerin ele alınmasının doğru olmadığını ifade eden naşir şöyle demektedir:

“Edebî şahsiyetlerin meslek ve meşreplerinin onların eserleri, düşünce dünyaları ve estetik anlayışları üzerinde elbette etkisi bulunacaktır. Ancak o insanları ve eserlerini sadece ve sadece meslekleri, meşrepleri,

⁷ Muhammet Nur Doğan, a.g.e., s. 14.

mezhepleri ve mensubu buldukları tarikatların çizdikleri sınırlar içerisinde ele almak, hayat ve insan gerçeğine aykırıdır.

Şeyh Galip gibi, kültür ve düşünce hayatımız üzerinde büyük etkileri olan önemli bir tarikatın postnişinliğine kadar yükselmiş bir şahsiyetin şiirinde tasavvufun (Mevlevîlik) bütün meseleleri ile kendini hissettireceğini, hatta bütün diğer unsurlardan daha çok ön plâna çıkacağını söylemek, elbette gerçeğin ta kendisidir. Ancak, özellikle divan şiiri (ve hele Hind üslûbu) gibi inanılmaz derecede zengin kültür, din, felsefe, tarih, coğrafya, gündelik hayat, estetik değerler sistemi, musikî, poetika, ilim gibi kaynaklar tarafından beslenen büyük bir geleneğin ürünlerini sadece din ve tasavvuf ile izah etmek ve metinleri yalnızca bu dar çerçevede içinde anlamak mümkün değildir.”⁸

Döneminin en güçlü münevverlerinden olan Şeyh Galib'in *Hüsn ü Aşk*'ı başta din ve tasavvuf olmak üzere, çeşitli etkilerin altında şekillenmiş ve kristalize olmuştur. Bundan dolayı bu eserin, gerçek değerinin ortaya konulması için ona bütüncü bir gözle bakılıp değerlendirilmelidir. Bu konuda naşirin şu değerlendirmeleri dikkat çekicidir:

“Hüsn ü Aşk'a bütüncü bir gözle bakıldığında görülecektir ki; onda sadece tasavvufdaki vahdet-i vücud düşüncesinin sembolik ve alegorik anlatımı yoktur. O, klâsik edebiyatın bütün meselelerine vakıf büyük bir sanatkârın, Hind üslûbunun insan düşüncesini muhayyilenin engin denizinde sonsuz derinliklere daldırtan etkisi altında altı aylık müthiş bir beyin fırtınası ile kaleme aldığı fantastik ve poetik yanının tasavvufi yanından hiç de geri kalmadığı bir şiir anıttır.

Hün ü Aşk, bir açıdan bakıldığında, devrin (hattâ devirlerin) modern bir masalı gibidir. Başka bir açıdan bakıldığında da, sanki poetik bir romandır. “Sühan (söz)”, “mana mesiresi”, “feyiz havuzu”, “edeb mektebi”, “Hüsn (güzellik)”, “Aşk” gibi şahıs ve yer isimleri kadrosu, ayrıca eserde yer alan “Sözün Ortaya Çıkışı”, “Sözün Gerekliliği”, “Sözün Gerekliliğinin Umumî Oluşu”, “Şairliğin Mahiyeti Hakkında” başlıklı müstakil bölümler hep şiiri, sözü, edebiyatı, lâfız ve mana münasebetlerini, güzel şiirin kalpte ortaya çıkışını, şiirin doğuşuna sebep olan aşk-meşk ilişkisini, şairin kutsal kimliğini, sözün, anlamın üstün değerini hatırlatmakta ve bütün bu hususların bir arada mütalâası, insanda sanki Şeyh Galib'in Hüsn ü Aşk'ta bir taraftan da fantastik ve sembolik çerçevede şiirin macerasını anlatmak istediği intibanı uyandırmaktadır.”⁹

⁸ Muhammet Nur Doğan, a.g.e., s. 14.

⁹ Muhammet Nur Doğan, a.g.e., s. 16.

Yukarıda zikrettiğimiz bütün hususları göz önünde bulunduran naşir, eseri kapsamlı ve ciddi bir şekilde tetkik etmiş, eser hakkında verilen “Mevlevî çilesinin sembolik anlatımı”, “tasavvuf ve vahdet-i vücud felsefesinin alegorik hikâyesi” gibi tek yönlü ve ciddi araştırmalara dayanmadan verilen hükümlerden kaçınmış, yazarı ve eserini insan, eşya, hayat, kültür, siyaset gibi çok çeşitli sosyo-kültürel faktörlerin belirlediği alanda tanımlamaya ve anlamaya çalışmış ve okuyucuya yeni bir bakış açısı kazandırarak sunmuştur.

Muhammet Nur Doğan tarafından *Hüsn ü Aşk*'ın beşinci çevirisi olarak neşredilen metin gerek yeni harflere aktarımındaki itina ve doğruluk gerekse çevirideki başarısı itibariyle dikkati çekmektedir. Bu çalışmada dikkati çeken önemli bir özellik de, kendisinden önce yapılan çevirilerde yer alan bu tip eksikliklerin ve hataların tespit edilerek giderilmiş olmasıdır. Bu durum eski metinlerin nasıl okunmaması gerektiğini hem araştırmacı hem de okuyucuya göstermesi bakımından önemlidir. Bundan dolayı bu çeviri ile diğer çevirileri mukayese amacıyla bazı beyitlerin çevirilerini aşağıda vermeyi uygun görüyoruz:

Abdülbâki Gölpınarlı'nın *Hüsn ü Aşk*'ındaki çeviri yanlışları:

Bulmağla bir iki hoşca ta'bîr¹⁰
Erlik midir izdivâcî tasvîr

Bu beyti Abdülbâki Gölpınarlı: “Bir iki hoşca söz bulmakla evlenmeyi tasvir etmek erlik midir?”¹¹, Orhan Okay ve Hüseyin Ayan ise: “Birkaç güzel tabir bulunca evlenmeyi tabir etmek erkeklik midir?”¹² şeklinde çevirmiştir. Muhammet Nur Doğan ise bu beyti “Bir iki hoşca tabir buldum diye cinsî münasebeti tarif etmeğe kalkışmak erlik midir?” şeklinde çevirdikten sonra şu açıklamayı yapmaktadır: “*Abdülbâki Gölpınarlı ve Hüseyin Ayan-Orhan Okay bu beyitte geçen “izdivâc” kelimesine “evlenmek” anlamını vermişlerdir. Ancak şiirde filinin anlatılmasının ayıp bir tarafı yoktur. Hâlbuki Şeyh Galip, Nâbî'nin Hayrâbâd'ını tenkid ederken, orada sembolik ifadelerle cinsî münasebetin anlatıldığını; bunun ise ayıp olduğunu söylemektedir. Bu kelimelere metnin bütünlüğü göz önünde bulundurulmadan anlam verilmesinin bizi ne tür yanlışlıklara götürdüğünün tipik bir örneğidir.*”¹³

¹⁰ *Hüsn ü Aşk*'tan verilen bu beyitler Muhammet Nur Doğan tarafından yapılan neşirden alınmıştır.

¹¹ Abdülbâki Gölpınarlı, a.g.e., s. 181.

¹² Orhan Okay – Hüseyin Ayan, *Şeyh Galip – Hüsn ü Aşk*, Dergâh Yayınları, İstanbul 1992, s. 41.

¹³ Muhammet Nur Doğan, a.g.e., s. 59.

Mi'râc-ı hâyâle eyleyip sâz
İster ki Mesîh'e olsun enbâz

206. beyit Abdülbâki Gölpinarlı kitabında "Hayâl miracını düzüp koşarak onun, Mesîh'le bir olmasını ister"¹⁴ şeklinde çevrilmiştir. Doğan neşrinde ise "(Ona) hayâlî bir miraç yaptırıp, (bir hırsızı) Hz. İsa'nın makamına¹⁵ neredeyse ortak etmeye kalkıyor."¹⁶ şeklindedir.

Gencûr-ı cevâhir-i sanâyi'
Ol san'atı yok ki zevke râci'

230. beyit Abdülbâki Gölpinarlı kitabında "San'at mücevherlerinin hazînedarının zevkı anlatılmıya âit san'atı yok."¹⁷ şeklinde çevrilirken, Doğan neşrinde "(Nabî, sadece) sanat mücevherlerinin bir bekleşisidir; onun zevki okşayan bir sanatı yoktur."¹⁸ şeklindedir.

Zehrâsın edip şefî' Zühre
Afvından o şâhın aldı behre

92. beyitte geçen "Zehrâ" kelimesi Abdülbâki Gölpinarlı tarafından yanlış anlaşılmış, birinci mısra "Zehrâ'sın edüb şefî'-i Zühre" şeklinde yanlış okunmuş ve şöyle çevrilmiştir: "Zehrâ'sını Zühre'ye şefaatçi kıldı; o da o padişahın affından bir pay aldı; bir fayda elde etti."¹⁹ Doğrusu Doğan neşrinde şöyle verilmiştir: "Zühre, yüzünün parlaklığını, (alnının aklığını) şefaatçi kılarak o padişahın affından nasibini aldı."²⁰ Bu beyit ile ilgili olarak Doğan şu açıklamayı yapmıştır: "*Beyitte "zühre-i zehrâ" tamlamasındaki "zehra" sözcüğü, "yüzün parlaklığı" anlamındadır ve Zühre yıldızının sıfatıdır. Bunu Abdülbâki Gölpinarlı ve Orhan Okay – Hüseyin Ayan, yanlış olarak Hz. Fatıma'nın lakabı olarak anlamışlardır. Hâlbuki beytin bütünlüğünü göz önünde bulundurduğumuzda, bunun Hz. Fatımatü'z-zehra ile hiçbir ilişkisinin olmadığı anlaşılır. Edebî metinlerde "Zühre"nin adı geçtiğinde çok defa buna "zehra" sıfatı da eklenmektedir....*"²¹

Bed-reng ise de kumâş-ı Evren
Kalmaz yine kâle-i Halebden

¹⁴ Abdülbâki Gölpinarlı, a.g.e., s. 181.

¹⁵ Hz. İsa'nın Allah tarafından göğe çekildiğine ve orada yaşadığına inanılır.

¹⁶ Muhammet Nur Doğan, a.g.e., s. 59.

¹⁷ Abdülbâki Gölpinarlı, a.g.e., s. 182.

¹⁸ Muhammet Nur Doğan, a.g.e., s. 63.

¹⁹ Abdülbâki Gölpinarlı, a.g.e., s. 117.

²⁰ Muhammet Nur Doğan, a.g.e., s. 39.

²¹ Muhammet Nur Doğan, a.g.e., s. 39.

Abdülbâki Gölpınarlı bu beyti: “Evren kumaşının rengi kötüdür ama gene de Halep bezinden aşağı değildir.”²² şeklinde, Muhammet Nur Doğan ise: “Evren(g) kumaşının renkleri ve nakışları kötü de olsa, yine Halep kumaşından aşağı değildir”²³ tarzında çevirmiştir. Gölpınarlı tarafından “Evren kumaşı”nın aslında “Evreng kumaşı” olduğu tespit edilip dipnotta da bu Evreng kumaşının ne anlama geldiği ve neyi sembolize ettiği izah edilememiş ve dolayısıyla anlaşılardan çevrilmiştir. Doğan tarafından bu hususiyet tespit edilmiş ve şu açıklama getirilmiştir: “*Kumâş-ı evren*’in aslı “*Kumâş-ı Evreng*”dir. “Evreng”in, sonundaki “g” sesi düşerek, daha sonra “evren” şeklinde telaffuz edilmeğe başladığı anlaşılıyor. “*Kumâş-ı Evreng*”, Hindistan’ın Evrengâbâd (Maharaştra) şehrinde dokunan bir kumaşın adıdır. Evrengâbâd, Hindistan’ın batısındaki Maharaştra eyaletinde bir il ve il merkezi olan şehirdir. Kaum ırmağı üzerinde yer almaktadır. Sanat değeri taşıyan ipekli dokumaları ve özellikle şallarıyla ünlüdür (Meydan Larousse, C. 6, s. 473). “Evrengzîb”, bir çeşit kumaştır. “Evrengşâhî” de yine bir çeşit ipeğin adıdır (Bkz. F. Steingass, A. Comprehensive Persian-English Dictionary, s. 119). Şeyh Galip kendi şiirini *Kumâş-ı Evreng*’e benzetmekle, sebk-i Hindî (Hint üslûbu) ile şiir yazdığını söylemek istiyor. “Evren(g) kumaşının bed-reng oluşu”nun sebebi de sebk-i Hindî’nin klâsik üslûba bağlı kalanlar tarafından öteden beri yadırganıyor olmasındandır. Bu hususu Şeyh Galip sembolik bir tarzda dile getiriyor. “Evren kumaşı”, Şeyh Galib’in izlediği Hind üslûbunu, “Halep kumaşı” ise, Nabî’nin takip ettiği klâsik üslûbu sembolize etmektedir. Şeyh Galip bu benzetme ile kendi şiirinin (burada kastedilen, Hüsn ü Aşk mesnevisidir) Nabî’ninkinden (Hayrâbâd) geri kalmadığını; hatta ondan çok daha üstün olduğunu anlatmak istiyor”²⁴

Hat cevher-i sebz-i âb-ı şemşîr
Mehtâb-ı siyeh-bahâr-ı Keşmîr

Gölpınarlı kitabında 491. beyit şöyle çevrilmiştir: “Yüzündeki ayvatüleri, yeşermenin özü, sebebi; kılıca verilen su sanki; Keşmîr’in, bahârı esmer mehtâbı”²⁵ Bu beyit Doğan neşrinde 476. beyit olup doğru olarak şöyle çevrilmiştir: “Yanağındaki ayva tüyleri, keskin kılıcın üzerindeki koyu renkli çizgiler gibiydi. (Yüzü bu hâliyle) ilkbaharda çimenleri siyaha çalan koyu yeşillikteki Keşmir’in mehtabına benziyordu.”²⁶

Hatt-ı lebi hûn-ı akla fetvâ
Kurbân-ı nigâhı cân-ı takvâ

²² Abdülbâki Gölpınarlı, a.g.e., s. 183.

²³ Muhammet Nur Doğan, a.g.e., s. 65.

²⁴ Muhammet Nur Doğan, a.g.e., s. 65.

²⁵ Abdülbâki Gölpınarlı, a.g.e., s. 195.

²⁶ Muhammet Nur Doğan, a.g.e., s. 115.

Gölpınarlı'nın kitabında 516. beyit şöyle çevrilmiştir: “Ağzının kan rengi, aklın kanını dökmiye fetvâ; bakışına, takvânın canı kurban”²⁷ Bu beyit Doğan neşrinde 501. beyit olup doğru olarak şöyle çevrilmiştir: “Dudaklarının kenarında biten tüyler, aklın kanını dökmek için (yazılmış) fetva idi; takva (kuzusu) ise (onun) bir bakışı için canını kurban vermişti.”²⁸

Artırdı cemâlin ıztırâbı
Nev'-i dîger oldu âb ü tâbı

Gölpınarlı'nın kitabında 560. beyit şöyle çevrilmiştir: “Aşk'ın güzelliği, ıztırâbını fazlalaştırdı; alımı, parlaklığı bir başka hâle döndü.”²⁹ Doğan neşrinde 545. sırada bulunan bu beyit, tam tersi ve doğru olarak şöyle çevrilmiştir: “Çektiği ızdırıp yüzünün güzelliğini artırdı; alımı ve parlaklığı bir başka hâl aldı”.³⁰

Deryâları geşt edince gâhî
Âhûya gıdâ olurdu mâhî

Gölpınarlı'nın kitabında 1437. beyit şöyle çevrilmiştir: “Bazı ke-re de denizler ova haline girerdi de ceylânın otlağı olan çayır, çimen, balık olurdu.”³¹ “Kış” atfı ihmal edilerek anlamsız bir şekilde çevrilen bu beyit Doğan neşrinde 1354. beyittir ve şöyle çevrilmiştir: “(Kış), zaman zaman ırmakları dolaştığında; balıklar, ceylanlara gıda olurdu.”³² Ayrıca Doğan bu beyit ile ilgili şu açıklamaya yer vermiştir: “*Kışın çok şiddetli günlerinde her taraf kar ve buz kaplamış; ceylanlar ot bulamadıklarından, akar suların kenarında dolaşarak balık yakalayıp onları yemeye başlamışlardır*”.³³

Başın salarak taaccübâne
Der ki koca Sâbit-i yegâne

Kendilere olmamağla makdûr
İster ede subh-ı nazmı deycûr

Gölpınarlı'nın kitabında 754 ve 755. beyitler siyak ve sibaka bakılmadan şöyle çevrilmiştir: “Başlarını sallayıp şaşırmış gibi, hey gidi Koca Sâbit, tek şâir hey derler. Kendilerinin güçleri yoktur da bu yüzden

²⁷ Abdülbâki Gölpınarlı, a.g.e., s. 196.

²⁸ Muhammet Nur Doğan, a.g.e., s. 121.

²⁹ Abdülbâki Gölpınarlı, a.g.e., s. 198.

³⁰ Muhammet Nur Doğan, a.g.e., s. 129.

³¹ Abdülbâki Gölpınarlı, a.g.e., s. 237.

³² Muhammet Nur Doğan, a.g.e., s. 279.

³³ Muhammet Nur Doğan, a.g.e., s. 279.

şiiir sabahını karartmak isterler.”³⁴ Bu iki beyit Doğan neşrinde 725 ve 726. sıradadır ve şöyle çevrilmişlerdir: “Koca şair Sabit, başını hayretle sallayarak (bunlar için) der ki: “Kendilerinin kabiliyetleri yok; istiyorlar ki, şiiirin sabahını da karartsınlar!”³⁵

Çeşmim nem-i eşke gonca oldu
Peymâne-i intizâr doldu

Gölpınarlı neşrinde 1027. beyit şöyle çevrilmiştir: “Gözüm, gongenin gözyaşına nem kesildi; bekleyiş kadehi doldu.”³⁶ Bu beyit Doğan neşrinde 1798. sırada bulunmaktadır ve şöyle çevrilmiştir: “Gözüm, gözyaşı çığleri ile dolu bir gonca oldu ve hasret şarabının kadehi doldu.”³⁷

Ağâze netice verdi encâm
Oldu gecenin sabâhı akşam

Gölpınarlı neşrinde 1794. beytin birinci mısrasında geçen ve “müzik başlangıcı, çalgıcıların ve okuyucuların ahenk başlangıcı” anlamına gelen “âgâze” kelimesi, “âgâz-a” yani “başlama” manasındaki “âgâz”ın yaklaştırma eki almış hâli şeklinde okunarak beyit şöyle çevrilmiştir: “Bu başlangıç, böyle bir sonuçla bitti; gecenin sabahı akşam oldu gitti”³⁸ Bu beyit Doğan neşrinde 1682. sırada olup doğru olarak şu şekilde çevrilmiştir: “Âhenkle başlayan nağmelerin sonu geldi ve gecenin sabahı akşama döndü.”³⁹

Mehcûr idi sûrete heyûlâ
Müstakbili nîm ruhla yektâ

Gölpınarlı neşrinde 1832. sırada bulunan beyit, içinde geçen “müstakbil” kelimesi yanlışlıkla “müstakbel” olarak okunmuş ve dolayısıyla şöyle yanlış ve anlaşılmaz bir şekilde nesre çevrilmiştir: “Ordaki hayâl, bir sûrete bürünmekten uzaktı, hayâlden ibâretti; bir yarım bakışla geleceği göstermedeydi sanki.”⁴⁰ Doğan neşrinde 1719. sırada bulunan bu beytin “müstakbil” doğru okuyuşu ile birlikte doğru nesre çevirisi ise şöyledir: “Orada heyûlâ, bir surete girmekten uzaktı. Ona yarım bir bakışla bakan bile eşsiz duygulara kapılıyordu.”⁴¹ Bu beyit hakkında Doğan şu açıklamayı yapmıştır: “*Burada kelâm ilminin tartıştığı meselelerden biri-*

³⁴ Abdülbâki Gölpınarlı, a.g.e., s. 206.

³⁵ Muhammet Nur Doğan, a.g.e., s. 163.

³⁶ Abdülbâki Gölpınarlı, a.g.e., s. 218.

³⁷ Muhammet Nur Doğan, a.g.e., s. 363.

³⁸ Abdülbâki Gölpınarlı, a.g.e., s. 253.

³⁹ Muhammet Nur Doğan, a.g.e., s. 343.

⁴⁰ Abdülbâki Gölpınarlı, a.g.e., s. 255.

⁴¹ Muhammet Nur Doğan, a.g.e., s. 349.

si olan “Heyûlâ ve Sûret” konusuna telmih yapılmıştır. “Heyûlâ” kendisi şekil ve suretten uzak ve bütün suretler kendisi ile kaim olan şey demektir. Buna göre, madde ile heyûlâ arasında fark yoktur. Ancak buradaki madde, gözle görülüp elle tutulan madde değil; bütün varlıkların ilk maddesi (mâdde-i ûlâ) olarak bilinen cevherdir. “Suret” ise onun şeklidir. Suret heyûlâdan; heyûlâ da suretten ayrılamaz. Heyûlâ her şekil ve sureti kabul eder.”⁴²

Vasfi Mahir Kocatürk'ün Kitabındaki Yanlış Çeviriler:

Gencûr-ı cevâhir-i sanâyi'
Ol san'atı yok ki zevke râci'

Vasfi Mahir Kocatürk 230. beyti şöyle nesre çevirmiştir: “Sanat cevherinin hazinedarı olanların bile zevke hitap edebilmek sanatı yoktur...”⁴³ Doğan neşrinde bu şöyle çevrilmiştir: “(Nabî, sadece) sanat mücevherlerinin bir bekçisidir; onun zevki okşayan bir sanatı yoktur.”⁴⁴

Gösterdi hevâ çü sîne-i bâz
Kimdir vere mürğ-ı hâba pervâz

Kocatürk 601. beyti şöyle garip bir şekilde çevirmiştir: “Hava açık bir göğüs gibi uyku kuşunu kimin uçurabileceğini gösterdi”⁴⁵ Bu beytin doğru çevirisi Doğan neşrinde şöyledir: “Hava şahbaz göğsünü gösterince, uyku kuşunu artık kim uçurabilir?”⁴⁶

Sidre'ydi nihâl o bâğa yek-ser
Bir hâm erik anda çarh-ı ahder

Kocatürk 635. beyti şöyle çevirmiştir: “Bu bahçe baştan aşağı sedir fidanlarıyla dolu, orada bir ham erik yeşil bir sema.”⁴⁷ Bu beytin doğru çevirisi Doğan neşrinde şöyledir: “O bahçenin fidanları baştan başa Sidre ağacı idi; mavi gökkubbe, orada ancak ham (yeşil) bir erik (değeri) idi.”⁴⁸ Muhammet Nur Doğan bu beyitte “mana unsurunun değerice yüksekliği, kolay kolay erişilemez olduğu” düşüncesinin anlatılmak istendiğini belirtmektedir.⁴⁹

Şeh-perr-i sürûş berg-i eşcâr
Mânend-i gül-i inâr gülnâr

⁴² Muhammed Nur Doğan, a.g.e., s. 349.

⁴³ Vasfî Mahir Kocatürk, Şeyh Gâlip – Hüsn İle Aşk, Ahmet Halit Kitabevi, İstanbul 1944, s. 15..

⁴⁴ Muhammet Nur Doğan, a.g.e., s. 63.

⁴⁵ Vasfî Mahir Kocatürk, a.g.e., s. 31.

⁴⁶ Muhammet Nur Doğan, a.g.e., s. 141.

⁴⁷ Vasfî Mahir Kocatürk, a.g.e., s. 33.

⁴⁸ Muhammet Nur Doğan, a.g.e., s. 147.

⁴⁹ Muhammet Nur Doğan, a.g.e., s. 147.

Kocaturk 643. beyti şu şekilde çevirmiştir: “Nar çiçeği gibi ağaç yaprakları melek kanatları...”⁵⁰ Bu beyit Doğan neşrinde şöyle çevrilmiştir: “Ağaçlarının yaprakları, sanki meleklerin kanatları idi; (o bahçede açan) nar çiçekleri de aydınlatma (fişeginin) kıvılcımı gibiydi.”⁵¹ Doğan bu beyit hakkında şu açıklamayı yapmıştır: “*Abdülbâki Gölpınarlı'nın neşrettiği (s. 86, 202) ile Orhan Okay-Hüseyin Ayan'ın (s. 115) birlikte hazırlayıp yayımladıkları Hüsn ü Aşk kitaplarında “Mânend-i gül-i enâr-ı gülnâr” şeklinde okunan ve buna göre nesre çevirisi yanlış yapılan ikinci mısra “Mânend-i gül-i inâr gülnâr” şeklinde olmalıdır. Çünkü “enâr”, “nar” demektir ve “gül-i enâr” da “nar çiçeği” anlamına gelmektedir. “Gülnâr” da aynı şekilde “nar çiçeği” demek olduğuna göre, beyitte nar çiçeğinin yine nar çiçeğine benzetildiğini kabul etmek gerekir ki, bu da mümkün değildir. Hâlbuki mısra “Mânend-i gül-i inâr gülnâr” şeklinde okunacak olursa, bahçede açan nar çiçekleri, aydınlatma “inâre” fişeklerinin kıvılcımlarına (“gül”ün bir anlamının da “kıvılcım, şerare” olduğu hatırlanmalı) benzetilmiş olur. Bu ise gerçeğe uygun olan okuyuştur.”⁵²*

Orhan Okay-Hüseyin Ayan çevirisindeki bazı hatalar:

Âyîne-i vahdet-i îlâhî
Mir'ât-ı vücûddır kemâhî

36. beyit Orhan Okay – Hüseyin Ayan kitabında şöyle çevrilmiştir: “İlâhî vahdetin aynasıdır; varlığının aynası da aynen kendisidir.”⁵³ Bu beytin doğru çevirisi Doğan neşrinde şöyledir: “Onun varlığı, tam anlamı ile Allah'ın birliğini yansıtan bir aynadır.”⁵⁴

Gel âdet-i şâirâna git sen
Sûfiyye sözün ferâgat et sen

81. beyit Orhan Okay – Hüseyin Ayan kitabında şöyle çevrilmiştir: “Gel, sen şâircesine yürü, tasavvuftan vazgeç”⁵⁵ Doğrusu ise Doğan neşrinde şöyledir: “Sen gel, şairlerin yolunca yürü de, sofuların sözünü sohbetini bırak!”⁵⁶

Ol bî-dile iltiyâm kıldı
Gönlünü alıp hırâm kıldı

⁵⁰ Vasfî Mahir Kocaturk, a.g.e., s. 33.

⁵¹ Muhammet Nur Doğan, a.g.e., s. 149.

⁵² Muhammet Nur Doğan, a.g.e., s. 149.

⁵³ Orhan Okay – Hüseyin Ayan, a.g.e., s. 18.

⁵⁴ Muhammet Nur Doğan, a.g.e., s. 29.

⁵⁵ Orhan Okay – Hüseyin Ayan, a.g.e., s. 25.

⁵⁶ Muhammet Nur Doğan, a.g.e., s. 37.

86. beyit Orhan Okay – Hüseyin Ayan kitabında şöyle çevrilmiştir: “O kalbi alınmış iyileştirdi ve gönlünü alıp yürüttü.”⁵⁷ Doğrusu Doğan neşrinde şöyle verilmiştir: “(Cebrail), o kalbi yaralı âşığa merhem sundu ve gönlünü alarak (Tanrı katına doğru) yürüdü.”⁵⁸

Zehrâsın edip şefî' Zühre
Afvından o şâhın aldı behre

92. beyitte geçen “Zehrâ” kelimesi Orhan Okay – Hüseyin Ayan tarafından yanlış anlaşılmış, birinci mısra “Zehrâsın edip şefî'-i Zühre” şeklinde yanlış okunmuş ve şöyle çevrilmiştir: “Zühre, Hz. Fatimetü'z-Zehra'yı şefaataçı ederek peygamberin affından nasibini aldı.”⁵⁹ Doğrusu Doğan neşrinde şöyle verilmiştir: “Zühre, yüzünün parlaklığını, (alının aklığını) şefaataçı kılarak o padişahın affından nasibini aldı.”⁶⁰ Bu beyit ile ilgili olarak Doğan şu açıklamayı yapmıştır: “Beyitte “zühre-i zehrâ” tamlamasındaki “zehrâ” sözcüğü, “yüzün parlaklığı” anlamındadır ve Zühre yıldızının sıfatıdır. Bunu Abdülbâki Gölpınarlı ve Orhan Okay – Hüseyin Ayan, yanlış olarak Hz. Fatıma'nın lakabı olarak anlamışlardır. Hâlbuki beytin bütünlüğünü göz önünde bulundurduğumuzda, bunun Hz. Fatımatü'z-zehra ile hiçbir ilişkisinin olmadığı anlaşılır. Edebî metinlerde “Zühre”nin adı geçtiğinde çok defa buna “zehrâ” sıfatı da eklenmektedir....”⁶¹

Ney-pâre-i kilki kıldı meşhûd
Bildik neyimiş nevâ-yı Dâvûd

142. beyit Orhan Okay – Hüseyin Ayan kitabında şöyle çevrilmiştir: “Kalemin kamışını gösterince Dâvûd'un sesinin ne olduğunu bildik.”⁶² Doğrusu Doğan neşrinde şöyledir: “Kaleminin kamışı gösterdi de, Davud'un (gür) sadâsı neymiş anladık.”⁶³

İsm olmadı bir kitâba el-ân
Seyr et şerefin ki mağz-ı Kur'ân

145. beyit Orhan Okay – Hüseyin Ayan kitabında şöyle anlaşıl-maz bir şekilde çevrilmiştir: “Henüz bir kitaba isim olmamakla beraber Kur'an'ın özü olan onun şerefini seyret.”⁶⁴ Halbuki bu beyit Doğan neşrinde olduğu gibi şöyle çevrilmeli idi: “(Onun *Mesnevî*'sinin) üstünlüğü-

⁵⁷ Orhan Okay – Hüseyin Ayan, a.g.e., s. 25.

⁵⁸ Muhammet Nur Doğan, a.g.e., s. 39.

⁵⁹ Orhan Okay – Hüseyin Ayan, a.g.e., s. 26.

⁶⁰ Muhammet Nur Doğan, a.g.e., s. 39.

⁶¹ Muhammet Nur Doğan, a.g.e., s. 39.

⁶² Orhan Okay – Hüseyin Ayan, a.g.e., s. 32-33.

⁶³ Muhammet Nur Doğan, a.g.e., s. 49.

⁶⁴ Orhan Okay – Hüseyin Ayan, a.g.e., s. 33.

ne bak ki, şimdiye kadar ondan başka hiçbir kitaba “Kur’an’ın özü” ismi verilmemiştir.”⁶⁵

Dehşetle dolup hevâ vü ecrâm
Doğdı o şeb içre bin serencâm

299. beyit Orhan Okay – Hüseyin Ayan kitabında şöyle çevrilmiştir: “Gök ve yıldızlar dehşetle dolup o gece içinde birçok vak’a oldu.”⁶⁶ Bu beyit Doğan neşrinde ise şu şekildedir: “Gökler ve yerler dehşetle doldu ve gece binlerce olay meydana geldi.”⁶⁷ Doğan bu beyit ile ilgili şu açıklamaya yer vermiştir: “Gök ve yer, metinde “hevâ vü ecrâm” şeklinde geçmektedir. Abdülbâki Gölpınarlı (s. 186), Vasfi Mahir Kocatürk (s. 17) ve Orhan Okay-Hüseyin Ayan, “ecrâm”a “yıldızlar” anlamını vermişlerdir. Hâlbuki, “yıldızların dehşetle dolması” manasızdır. “Ecrâm”, Arapça “cirm” kelimesinin çoğuludur. “Cirm”in anlamlarından birisi de “cansız madde, beden, ceset”tir. Bu da cansız maddeler âlemini, yani yeryüzünü anlatır. Bu sebeple “hevâ vü ecrâm”, “gökler ve yerler” şeklinde çevrilmiştir.”⁶⁸

Esrârını halka fâş edersin
Havfım bu ki sen telâş edersin

1025. beyitte geçen “telâş ed-” bileşik fiili Orhan Okay ve Hüseyin tarafından yanlış yorumlanmış ve şöyle çevrilmiştir: “Sırlarını halka açıyorsun, korkarım sen telâş edeceksin.”⁶⁹ Bu beyit Doğan neşrinde doğru olarak şöyle çevrilmiştir: “Sırrını önüne geçene açarsan, korkarım, sonra değerini kaybedersin!”⁷⁰

Ağâze netice verdi encâm
Oldı gecenin sabâhı akşam

Orhan Okay-Hüseyin Ayan neşrinde 1680. beytin birinci mısrasında geçen ve “müzik başlangıcı, çalgıcıların ve okuyucuların ahenk başlangıcı” anlamına gelen “âgâze” kelimesi, “âgâz-a” yani “başlama” manasındaki “âgâz”ın yaklaştırma eki almış hâli şeklinde okunarak beyit şöyle çevrilmiştir: “Başlayan iş böyle bitti ve o gecenin sabahı akşam gibi oldu”⁷¹ Bu beyit Doğan neşrinde 1682. sırada olup doğru olarak şu şekil-

⁶⁵ Muhammet Nur Doğan, a.g.e., s. 49.

⁶⁶ Orhan Okay – Hüseyin Ayan, a.g.e., s. 57.

⁶⁷ Muhammet Nur Doğan, a.g.e., s. 77.

⁶⁸ Muhammet Nur Doğan, a.g.e., s. 77.

⁶⁹ Orhan Okay – Hüseyin Ayan, a.g.e., s. 175.

⁷⁰ Muhammet Nur Doğan, a.g.e., s. 215.

⁷¹ Orhan Okay – Hüseyin Ayan, a.g.e., s., s. 294-95.

de çevrilmiştir: “Âhenkle başlayan nağmelerin sonu geldi ve gecenin sabahı akşama döndü.”⁷²

Büyük bir gayret ve titiz bir çalışmanın mahsulü olan ve *Hüsn ü Aşk*'ın şu ana kadar gözden uzak tutulan taraflarını bizlere gösteren bu neşrinden dolayı naşiri kutluyor, bu tarz çalışmalarının devamını diliyoruz.

⁷² Muhammet Nur Doğan, a.g.e., s. 343.